

Маслівець Г.Ю.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Гринчук Н.М.

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМУ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ РЕГІОНУ

Вирішення проблеми підвищення конкурентоспроможності в світовому економічному просторі важливо для національної економіки будь-якої країни, в тому числі й України, особливо в умовах глобалізації світового господарства, коли значення різних форм зовнішньоекономічних зв'язків, ступінь відкритості для зарубіжних товарів, послуг і капіталів різко зростають. Крім того, актуальність даного питання посилюється у зв'язку із військовим вторгненням Росії на територію України.

Поглиблення фінансово-економічних зв'язків, взаємодоповнення та зближення економік країн обумовлюють стратегічний орієнтир розвитку України – «увійти» в світове господарство не в якості сировинного придатка, а на правах економічно розвинутої країни з високим рівнем технологічного розвитку, сильними фінансовими інститутами, розвинутою інфраструктурою та інформаційним сектором. Реалізувати названий орієнтир можливо тільки в умовах конкурентоспроможної економіки.

Управління регіональною стратегічною конкурентоспроможністю являє собою процес прийняття стратегічних рішень щодо вибору альтернатив, що формуються за рахунок порівняння існуючого потенціалу конкретного регіону з можливостями і загрозами його зовнішнього оточення, а також з глобальними змінами зовнішнього середовища. Її суть проявляється у формуванні та здійсненні сучасної концепції високоефективного менеджменту на інноваційній основі, що коригується постійним моніторингом внутрішніх і зовнішніх змін, оцінкою основних параметрів функціонування і розвитку регіону.

В даній статті виділено фактори, що позитивно і негативно впливають на ефективність конкурентоспроможності регіонів України. Запропонована укрупнена схема механізму управління конкурентоспроможністю українських регіонів, що дозволяє здійснювати взаємодію елементів системи управління конкурентоспроможністю регіону, а також досягти заданого рівня конкурентоспроможності. Виявлено резерви використання потенціалів, що обумовлюють підвищення конкурентоспроможності регіону.

Ключові слова: стратегічне управління конкурентоспроможністю регіону, фактори конкурентоспроможності, механізм управління конкурентоспроможністю регіонів, потенціали і резерви підвищення конкурентоспроможності регіонів.

Постановка проблеми. У сьогоденні умовах в конкурентну боротьбу включаються не тільки виробники товарів і послуг, а й окремі регіони і навіть цілі країни. Суперництво за найбільш привабливі і зростаючі ринки і використання більш ефективних факторів виробництва в сукупності забезпечують найбільш вигідну взаємодію з метою забезпечення конкурентоспроможності в масштабі всієї держави. Дані відносини розглядаються як складова частина конкуренції між регіонами і цілими країнами, у зв'язку з чим вимагають докладних дослідження. Вони також заслуговують на особливу увагу у зв'язку з тим, що їх розвиток формує сучасну відтворювальну

структуру регіональної, національної, а багато в чому і світової економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми розвитку регіональної економіки та механізмів регіональної конкуренції як чинника економічного зростання національної економіки та соціально-економічного розвитку самих регіонів розкривають у своїх роботах такі вітчизняні і зарубіжні автори, як В. Н. Василенко, М. І. Долішній, Н. Я. Калужнова, А. І. Кагарманова, В. В. Криворотов, В. В. Мамонова, Ю. К. Перський, М. Портер, Ю. В. Савельєв, А. З. Селезнев, М. В. Степанова, В. Г. Федоренко та інші автори.

Мета даної статті – розробка механізму системи управління конкурентоспроможністю регіону.

Виклад основного матеріалу. З точки зору глобалізації, зовнішньоекономічна політика є найбільш дієвим з методів управління конкурентоспроможністю, від використання якого залежить економічний статус, імідж і привабливість держави, провідних національних компаній і орієнтованих на експорт галузей, а також конкурентоспроможність окремих регіонів. Зовнішньоекономічні фактори, безсумнівно, відіграють важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності країни та її регіонів, однак не менш важливе значення мають внутрішні фактори, при ефективному використанні яких зростає можливість регіону успішно конкурувати як на внутрішніх, так і на зовнішніх ринках.

В умовах функціонування сучасної економіки проблеми зростання конкурентоспроможності регіону є одними з пріоритетних завдань розвитку вітчизняної економіки, так як позитивна динаміка їх розвитку безпосередньо впливає на стабільність, надійність і цілісність економічної системи держави. Формування конкурентних переваг регіону дозволяє домогтися не тільки прискореного економічного зростання, а й впливає на раціональне та більш ефективне використання регіонального ресурсного потенціалу, що сприяє поліпшенню добробуту його економічних суб'єктів.

У зв'язку з цим стає очевидним зростання ролі і значення регіонів у формуванні конкурентоспроможності національних господарських систем і вдосконалення механізму системи управління конкурентоспроможністю регіону.

Конкурентна перевага регіону забезпечується на кожній стадії за рахунок різних факторів:

– на першій стадії – за рахунок дії факторів виробництва: природних ресурсів, сприятливих умов для виробництва товарів, утвореними кваліфікованими людськими ресурсами (забезпечується одним детермінантом);

– на другій стадії – за рахунок агресивного інвестування (в основному національних фірм) в освіту, технології, ліцензії (забезпечується трьома детермінантами);

– на третій стадії – за рахунок створення нових видів продукції, виробничих процесів, організаційних рішень та інших інновацій шляхом дії всіх складових (фактори, стратегії, умови попиту, споріднені галузі);

– на четвертій стадії – за рахунок вже створеного багатства і спирається на всі детермінанти, які використовуються не повністю [2, с. 65].

Конкурентоспроможність кожного регіону ґрунтується на певних конкурентних перевагах у різних сферах його діяльності. На конкурентні переваги регіону впливають специфічні фактори. Специфічними факторами конкурентоспроможності регіону є:

– можливість виробництва вітчизняних товарів для регіональних ринків збуту, здатних конкурувати з імпортними продуктами;

– запровадження міжнародних стандартів виробництва товарів і послуг для внутрішнього ринку;

– зниження витрат при збільшенні обсягу виробництва товарів;

– створення гнучкої системи управління, що дозволяє приймати оптимальні рішення для повноцінного управління, що базується на використанні досвіду інших компаній [4, с. 48-49].

Таким чином, конкурентоспроможність регіону становлять такі елементи:

– рівень життя населення і можливість реалізувати наявний в регіоні економічний потенціал (фінансовий, виробничий, трудовий, інвестиційний, ресурсний);

– обумовлене економічними, соціальними та іншими чинниками становище регіону та його окремих товаровиробників на внутрішньому і зовнішньому ринках, що відбивається через показники (індикатори), адекватно характеризують такий стан і його динаміку;

– здатність регіону виробляти товари і послуги, що відповідають вимогам внутрішніх і світових ринків, створювати умови;

– нарощування регіональних ресурсів (інноваційних, інтелектуальних, інвестиційних) для забезпечення зростання потенціалу конкурентоспроможності суб'єктів господарювання зі швидкістю, що забезпечує стійкі темпи зростання валового регіонального продукту (ВРП) та якості життя населення регіону на рівні світових значень [11, с. 147].

Для підвищення конкурентоспроможності регіонів необхідне вдосконалення механізму управління конкурентоспроможністю регіону на основі системного підходу.

Поняття механізму функціонування системи управління конкурентоспроможністю регіону можна сформулювати як сукупність методів, інструментів і засобів взаємодії керуючої і керованої підсистем та їх елементів. При цьому механізм слід розглядати як найбільш активний елемент, що забезпечує вплив на зовнішні і на внутрішні чинники системи управління конкурентоспроможністю регіону, які багато в чому визначають результат досягнення мети керованого об'єкта [10, с. 9].

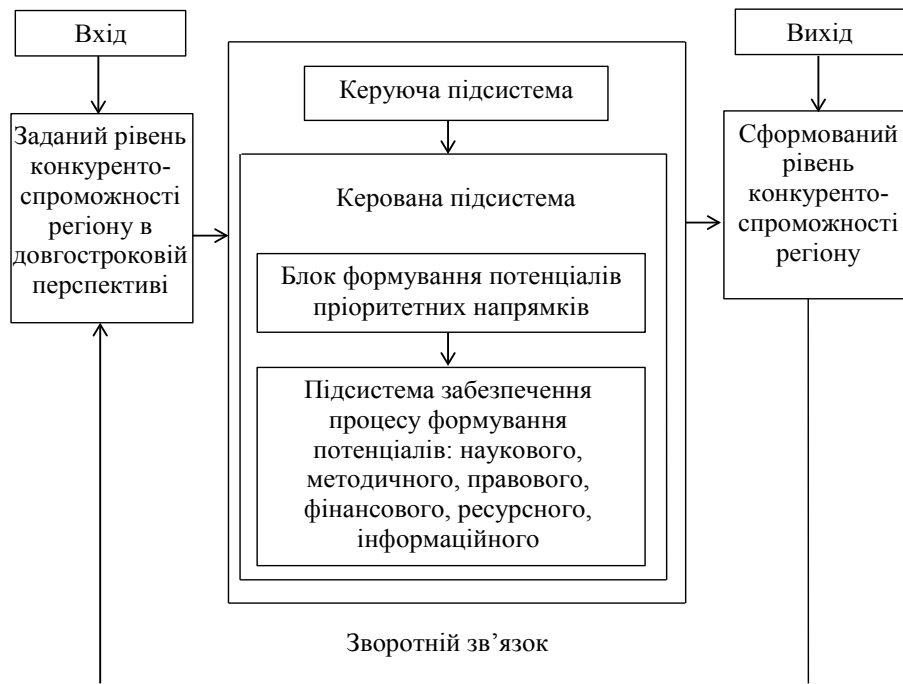

Рис. 1. Укрупнена схема механізму системи управління конкурентоспроможністю регіону

Мета механізму функціонування системи управління конкурентоспроможністю регіону полягає в забезпеченні досягнення регіоном максимально можливого рівня конкурентоспроможності. Відповідно до сучасного системного представлення цілі можна трактувати у вигляді тенденції змін і перетворень в системі, що відповідають прообразу майбутнього об'єкта. При функціонуванні системи в її механізмі можуть відбуватися ряд складних процесів впливу різноманітних суб'єктивних і об'єктивних умов взаємодії керуючої і керованої підсистем та їх елементів.

Проте, в реально існуючих системах, у всіх випадках чітко простежується необхідність виконання ряду загальних вимог, що пред'являються до взаємодії в системі управління, наприклад: спрямованість на ефективність досягнення цілей управління системою; забезпечення раціональної взаємопов'язаності з'єднання елементів в системі для досягнення синергетичного ефекту від їх взаємодії; забезпечення безперервності функціонування та розвитку системи управління; узгодженість (збалансованість) сил впливу в механізмі функціонування системи управління конкурентоспроможністю регіону [5, с. 54].

Рис. 2. Схема взаємозв'язків блоків формування потенціалів в керованій підсистемі

Таблиця 1

Потенціали підвищення конкурентоспроможності регіонів та резерви їх підвищення

Потенціали конкурентоспроможності регіону				
Інноваційні	Інвестиційні	Людські	Конкурентного середовища	
Резерви підвищення конкурентоспроможності регіону				
<ul style="list-style-type: none"> • Стимулювання фінансування науково-дослідних і дослідно-конструкторських робіт (НДДКР) • Підвищення якості НДДКР • Диверсифікація видів інноваційної продукції • Податкове стимулювання • Кваліфікаційний ріст персоналу • Удосконалення законодавчої бази • Впровадження нових організаційних форм • Активне використання процесного підходу в інноваційній діяльності • Досягнення синергетичного ефекту в інноваційній інфраструктурі • Проведення маркетингових досліджень інноваційної діяльності 	<ul style="list-style-type: none"> • Активізація роботи з потенційними інвесторами • Підготовка промислових інвестиційних майданчиків • Розвиток приватно-державного партнерства • Реалізація пріоритетних інвестиційних проєктів • Розвиток інженерної інфраструктури • Залучення землі в економічний оборот • Державна підтримка стратегічних інвесторів • Стимулювання іпотечного житлового кредитування • Розробка та реалізація програми по зниженню інвестиційних ризиків • Створення сприятливих умов для залучення іноземних інвестицій • Удосконалення нормативно-правової бази 	<ul style="list-style-type: none"> • Підвищення народжуваності • Збільшення тривалості життя • Створення фундаментальної наукової бази • Збільшення доходів населення • Підвищення конкурентоспроможності охорони здоров'я • Підвищення конкурентоспроможності освіти • Збільшення продуктивності праці • Створення механізмів трудозберігаючого економічного розвитку • Стимулювання зростання міграційної мобільності • Удосконалення системи соціальних відносин 	<ul style="list-style-type: none"> • Зниження витрат входження на ринок • Спрощення доступу до інфраструктури природних монополій • Розвиток малого та середнього підприємництва • Ефективна податкова політика • Заходи, спрямовані на підвищення територіальної та галузевої мобільності працездатного населення • Реалізація державних і регіональних програм розвитку інфраструктури • Формування ефективної, прозорої конкурентної системи розміщення держзамовлень, замовлень держкорпорацій та природних монополій • Зміцнення акценту з контролю за діяльністю господарюючих суб'єктів у бік ретельного контролю за діяльністю органів влади 	<ul style="list-style-type: none"> • Вдосконалення правового механізму регулювання службових відносин • Професіоналізм і компетентність державних службовців • Поліпшення інформаційного забезпечення • Зміцнення економічних і фінансових основ регіону • Наявність цільових програм з підвищення конкурентоспроможності економіки • Поліпшення якості державних послуг та механізму їх розподілу

Нами запропоновано механізм управління конкурентоспроможністю регіону (рис. 1) основу якого складають керуюча і керована підсистеми, які являють собою певним чином сформовані і організовані сукупності підсистем і їх елементів з особливими властивостями і відносинами. Структура підсистем та їх елементів визначає стійкість їх взаємодії та ефективність функціонування системи. Крім того, для ефективного функціонування системи необхідно забезпечити єдність двох таких процесів, як процесу організації управління і процесу управління. Організація системи управління конкурентоспроможністю регіону буде тільки тоді ефективною, коли буде використовуватися комплексний підхід, що охоплює не тільки елементи, блоки, підсистеми, а всю систему в цілому.

Функціонування системи управління конкурентоспроможністю регіону підпорядковується дії певного механізму, основу якого становить взаємозв'язок його керуючої і керованої підсистем та їх елементів. Сформований стан взаємодії керованої і керуючої підсистем чітко фіксує якість механізму їх функціонування [8, с. 127].

Відомо, що зв'язки в системах можуть бути синергетичними і рекурсивними. Синергетичний зв'язок забезпечує при спільному функціонуванні окремих елементів системи збільшення загального ефекту до величини більшою, ніж сума ефектів цих же елементів, що діють незалежно.

Слід зазначити, що в системі синергетичні зв'язки здійснюються в блоках формування керованої підсистемою (рис. 2).

Як видно на схемі 2, кожен функціональний блок керованої підсистеми, що відображає пріоритетний напрямок конкурентоспроможності регіону, має прямий і зворотний зв'язок. Системоутворюючим блоком у керованій підсистемі, на нашу думку, є блок формування потенціалу ефективного управління регіональною економікою. Саме результативність і якість управління регіональною економікою визначає конкурентоспроможність регіону. Формування потенціалів конкурентоспроможності регіонів обумовлено

повнотою виявлених і реалізованих резервів (табл. 1).

У механізмі функціонування системи управління конкурентоспроможністю регіону можна виділити наступні елементи як в керуючій, так і в керованій підсистемах:

– функції, що встановлюють зв'язок між результатом процесу формування прогнозного рівня конкурентоспроможності та умовами їх отримання;

– технології як сукупність способів організації процесів формування рівня конкурентоспроможності регіону;

– методи організації процесів формування системи [1, с. 70].

На основі зазначених вище елементів (функцій, технологій, методів організації) формуються взаємозв'язки між керуючою і керованою підсистемами і їх елементами в процесі функціонування системи. Таким чином, керуюча і керовані підсистеми знаходяться в постійній взаємодії. Керуюча підсистема передає команди керованій підсистемі, яка, в свою чергу, посилає інформацію про свій поточний стан в блок виходу і контур зворотного зв'язку. Забезпечення прогнозних параметрів на вході системи здійснюється шляхом формування потенціалів у відповідних блоках керованої підсистеми (рис. 1), які є складовими інтегрального показника конкурентоспроможності регіону. Функціонування механізму системи пов'язано з безперервним процесом регулювання її параметрів, починаючи від входу до виходу системи.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Запропонований механізм функціонування системи управління конкурентоспроможністю регіону відображає взаємодію її структурних елементів для досягнення заданих прогнозних рівнів конкурентоспроможності регіону, що дозволяє здійснювати постійний моніторинг досліджуваного показника та приймати адекватні управлінські рішення, спрямовані на підвищення конкурентоспроможності регіону. Крім того, виділені потенціали підвищення конкурентоспроможності та їх резерви сприяють більш повному їх використанню в економічній діяльності регіону.

Список літератури:

1. Антонюк К. І., Буй Ю. В. Розбудова інституціональної інфраструктури підтримки соціальних інновацій для забезпечення сталого розвитку регіону. *Регіональна економіка*. 2019. № 2. С. 67-78.
2. Безугла В. О. Аналіз конкурентоспроможності регіонів України. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 64-68.
3. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір. *Міжнародна економічна політика*. 2006. № 4. С. 109-116.
4. Варцаба В. І. Стратегічний потенціал регіонального економічного розвитку: системний ракурс. *Розвиток методів упр. та господарювання на транспорті: зб. наук. пр.* 2019. Вип. 3 (68). С. 44-55.

5. Герасимчук З. В. Конкурентоспроможність регіону: теорія, методологія, практика: монографія. Луцьк: Надстрип'я, 2008. 248 с.
6. Дегтярєва І. О. Регіональна конкуренція: сутність, еволюційна зумовленість і тенденції розвитку. *Зб. наук. пр. «Актуальні проблеми державного управління»*. 2011. № 2 (40). С. 59-64.
7. Качула С. В. Трансформація механізму реалізації державної фінансової політики соціального розвитку в Україні. *Економічна наука*. 2019. № 3. С. 72-74.
8. Ковальська С. Т., Мартинова І. М. Застосування сучасних моделей управління. Економіка, менеджмент, фінанси: теоретичні та практичні аспекти розвитку: матеріали науково-практичної конференції (м. Київ, 13-14 березня 2015 р.). Київ : Аналітичний центр «Нова економіка», 2015. Ч. 2. С. 126-129.
9. Пілько А. Д., Гарда Т. П. Моделювання процесів оцінки й аналізу рівня соціо-еколого-економічного розвитку регіону. *Проблеми економіки*. 2017. № 2. С. 324-330.
10. Романова Т. В. Розвиток інвестиційного потенціалу в регіональній економічній політиці: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.05. Полтава: 2013. 29 с.
11. Сімонова В. С. Теоретичні аспекти стратегічного управління комплексним розвитком регіону. *Регіональна економіка*. 2007. № 1 (43). С. 145-152.
12. Стратегічне дослідження регіонів України за допомогою SWOT-аналізу : кол. моногр. / За ред. О. Л. Тоцької. Луцьк: Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. 180 с.
13. Тимофієва С. Б. Конкурентні переваги регіону та вплив на них параметрів регіональної інфраструктури. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2016. Вип. 9. С. 512-515.
14. Шпильова В. О. Аналіз соціально-економічного розвитку регіону. *Вісник ЖДТУ*. 2010. № 3 (53). С. 209-213.

Maslivets H.Yu., Grynychuk N.M. IMPROVING THE REGIONAL COMPETITIVENESS MANAGEMENT SYSTEM MECHANISM

Solving the problem of increasing competitiveness in the global economic space is important for the national economy of any country, including Ukraine, especially in the context of the globalization of the world economy, when the importance of various forms of foreign economic relations, the degree of openness to foreign goods, services and capital increases sharply. In addition, the relevance of this issue is increasing in connection with the military invasion of Russia on the territory of Ukraine.

The deepening of financial and economic ties, complementarity and convergence of the economies of countries determine the strategic orientation of Ukraine's development – to "enter" the world economy not as a raw material appendage, but as an economically developed country with a high level of technological development, strong financial institutions, developed infrastructure and information sector. This benchmark can only be implemented in a competitive economy.

Regional strategic competitiveness management is the process of making strategic decisions on the choice of alternatives, formed by comparing the existing potential of a particular region with the opportunities and threats of its external environment, as well as with global changes in the external environment. Its essence is manifested in the formation and implementation of a modern concept of highly effective management on an innovative basis, which is corrected by constant monitoring of internal and external changes, assessment of the main parameters of the functioning and development of the region.

This article highlights the factors that positively and negatively affect the efficiency of competitiveness of the regions of Ukraine. An enlarged scheme of the mechanism for managing the competitiveness of Ukrainian regions is proposed, which allows interaction of elements of the regional competitiveness management system, as well as achieving a given level of competitiveness. Reserves for using potentials that lead to an increase in the region's competitiveness are identified.

Key words: *strategic management of regional competitiveness, factors of competitiveness, mechanism of regional competitiveness management, potentials and reserves for improving regional competitiveness.*